

УДК 911.3

О.М. ВАЛЬЧУК-ОРКУША

КЛАСИФІКАЦІЯ ГРУНТОВИХ ДОРІГ

*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського, м. Вінниця, Україна
Valchyko@mail.ru*

Рассмотрена проблема классификации грунтовых дорог у зависимости от их принадлежности к определенным классам антропогенных ландшафтов. Особо выделены и дана характеристика сельских полевых и лесных дорог, предложена классификация грунтовых дорог в качестве семейства, подсемейства и рода урочищ, что имеет значение для их дальнейших исследований и рационального использования.

Дорожніми ландшафтами географі-природнички, зокрема й ландшафтознавці, зацікавилися лише з 70-х років ХХ ст. [4]. Однак, і на початку ХХІ ст., їх відношення до ґрунтових доріг, як своєрідних ландшафтних комплексів, неоднозначне, іноді навіть скептичне. Причин кілька, але переважає те, що ці дороги здебільшого тимчасові («сьогодні є – завтра немає» – із анкет опитування) і затрати на їх функціонування мінімальні. Це зовсім не відповідає дійсності тому, що ґрунтові дороги, як своєрідні ландшафтні комплекси, мають притаманні лише для них ознаки, часто унікальні. Серед ознак, що виокремлюють ґрунтові дороги серед інших дорожніх ландшафтів, такі: широке розповсюдження, значна протяжність при невеликій ширині, безвтратність, екологічність, різна тривалість функціонування, естетичність та ін.

У попередніх публікаціях розглянуто особливості розвитку і функціонування дорожніх ландшафтних комплексів у структурі різноманітних типів місцевостей [2, 3]. Подальші польові дослідження ландшафтних комплексів «ґрунтові дороги» показали, що їх різноманіття зумовлене не лише приуроченістю до відповідного типу місцевостей, але й належністю до того чи іншого класу антропогенних ландшафтів. Особливо виокремлюються ґрунтові дороги в сільських, сільськогосподарських та лісогосподарських ландшафтах. Вони є також в структурі міських і містечкових, промислових, рекреаційних та інших класів антропогенних ландшафтів.

Сільські ґрунтові дороги завжди доглянуті, їх частіше вирівнюють й підсипають різноманітними будівельними матеріалами, гравієм, що поступово змінює їх ґрунтове покриття та повністю знищує характерний для ґрунтових доріг рослинний покрив. На особливу увагу заслуговують сільські дороги на схиловому типі місцевостей, зокрема прокладені у легкорозчинних та розмивних породах – лесах, лесоподібних суглинках, різноманітних глинах та пісках, іноді навіть вапняках, крейді тощо. На схилах ґрунтові дороги концентрують у своїх коліях атмосферні опади і сприяють розвитку похідних форм рельєфу: рівчаків і ярів. У процесі подальшого вирівнювання цих ерозійних форм, поступово поглиблюється в породах і сама дорога. На схилах формуються дорожні мікроканьйони глибиною до 3–5 м.

Польові дороги. Під такою назвою відомі всі ґрунтові дороги в структурі сільськогосподарських ландшафтів. У порівнянні із сільськими, функціонування польових доріг не підтримується постійно тому, що їх інтенсивно використовують лише під час активних польових робіт – весною та осінню. Їх мережа щільніша серед польових (звідси й назва) ландшафтів. Ширина, здебільшого не обмежена, хоча рідко перевищує 3–4 м. Там, де формуються вибоїни та час від часу збираються атмосферні опади, дорога поступово заболочується і цю її ділянку «переносять». Формуються дві, інколи й три, колії, а ширина такої ґрунтової дороги збільшується у 2–3 рази (до 10–12 м).

За освітленням, вітровим режимом та кількістю опадів польові дороги майже не відрізняються від прилеглих сільськогосподарських ландшафтів. Суттєво виокремлюється їх ґрунтовий та рослинний покрив. Ґрунти не лише ущільнені, але й змінюється їх структура, вони зазнають впливу площинної та лінійної ерозії, а в поліських районах ґрунтовий покрив знищується повністю і піщані відклади на дорогах зазнають подальшої швидкої руйнації. Це призводить до заглиблення доріг, зокрема в дюни, до 1–2 м. Рослинний покрив польових доріг представлений переважно пирієм повзучим (*Elytrigia repens*), подорожником великим (*Plantago major*), подорожником середнім (*Plantago media*) та кульбабою лікарською (*Taraxacum officinale*). На узбіччях польових доріг переважає різнотрав'я та бур'янові асоціації із видів характерних для прилеглих полів та пасовищ.

Лісові дороги. У лісах ґрунтові дороги не рідкість. Вони часто оконтурюють лісові квартали, прокладаються для вивезення лісу, між селами та хуторами, що примикають до лісу, а інколи й просто місцевими жителями для проїзду до лісового озера або річки.

На відміну від сільських і польових, лісові ґрунтові дороги затінені, «провітрювання» тут незначне і вони вологіші. На лісових дорогах частіше зустрічаються вибоїни, здебільшого зволожені або заболочені, що суттєво утруднює проїзд навіть гужового транспорту. Зміна напрямку або «перенесення» лісових ґрунтових доріг завжди проблематичні. Покинуті лісові дороги упродовж 3–5 років активно заростають типовими для лісу розташування видами дерев та чагарників.

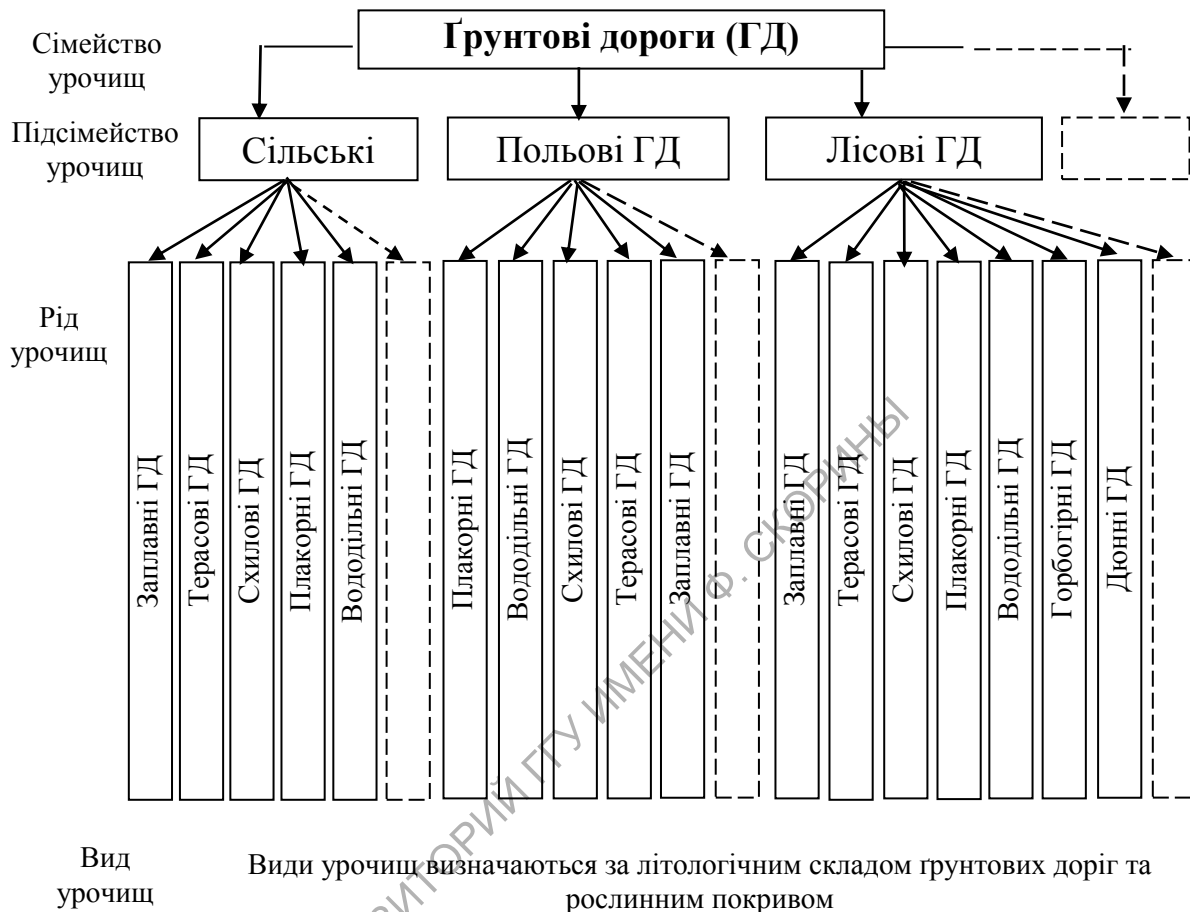

Рисунок 1 - Класифікація урочищ ґрунтових доріг Поділля

Враховуючи наявні літературні та польові результати дослідження ґрунтових доріг Поділля, як ландшафтних комплексів, пропонуємо їх класифікацію, де всі ґрунтові дороги розглядаються умовно у якості сімейства урочищ (рисунок 1). Можуть бути й інші класифікації ґрунтових доріг як ландшафтних комплексів, зокрема за тривалістю функціонування, належністю до того чи іншого підкласу і типу антропогенних ландшафтів, генезою тощо.

Список літератури

- 1 Бабков, В.Ф. Ландшафтное проектирование автомобильных дорог / В.Ф. Бабков. – М. : Транспорт, 1980. – 189 с.
- 2 Денисик, Г.І. Антропогенне ландшафтознавство Правобережної України / Г.І. Денисик. – Вінниця : Арбат, 1998. – 292 с.
- 3 Денисик, Г.І. Дорожні ландшафти Поділля // Г.І. Денисик, О.М. Вальчук. – Вінниця : ПП «Видавництво» Теза», 2005. – 178 с.

4 Мільков, Ф.М. Людина и ландшафт / Ф.М. Мільков. М. : Думка, 1973. – 222 с.

O.M. VAL'CHUK-ORKUSHA

CLASSIFICATION OF UNPAVED ROADS

The problem of classification of unpaved roads according to their belonging to certain classes of anthropogenic landscapes is considered in this article. Especially picked out and given the characteristics of village, field and forest roads, the classification of unpaved roads as a family, a family and kind of tracts, that is important for their further research and rational use.